

Kruyskampprijs 2015

Advies van de Commissie van voordracht

De Commissie van voordracht, bestaande uit dr. Ann Marynissen, dr. Marijke Mooijaart en dr. Gijsbert Rutten, heeft het genoegen het *Woordenboek van het Algemeen Onbeschaafd Nederlands* van Heidi Aalbrecht en Pyter Wagenaar, verschenen in 2013 bij Uitgeverij Unieboek – Het Spectrum BV, voor te dragen ter bekroning met de Kruyskampprijs 2015. Voor deze prijs kwamen in aanmerking werken op het gebied van de Nederlandse lexicografie, de Nederlandse lexicologie of de editie en annotatie van oude Nederlandse teksten, verschenen in de jaren 2009-2014. Nadat in 2012 een editie werd bekroond, heeft de Commissie van voordracht zich voor de Kruyskampprijs 2015 toegelegd op lexicografische en lexicologische werken.

Uit een ruime selectie van werken kwam de Commissie van voordracht na intensief overleg eerst tot een *shortlist* van acht titels, daarna tot een nog kortere lijst van twee titels en uiteindelijk tot een unanieme voordracht. De Commissie wenst te benadrukken dat er meerdere bekronenswaardige titels waren. Bij de beoordeling van de werken heeft de Commissie de kwaliteit van de voorliggende publicaties zelf zwaarder laten doorwegen dan de verdiensten van de auteur(s) in bredere zin.

Verzamelingen van informele woorden die vooral gebezigd zouden worden door bijvoorbeeld jongeren, of op straat, of door dieven, of in informele situaties, zijn er vele, zowel in boekvorm als in digitale vorm. Het genre lijkt zich bij uitstek te lenen voor gemakkelijk gemaakte, populariserende woordenlijsten. Het *Woordenboek van het Algemeen Onbeschaafd Nederlands*, dat in zijn titel vrolijk speelt met de vroegere benaming van het Standaardnederlands, onderscheidt zich van de meeste andere woordverzamelingen door de zeer grondige aanpak. Het is veel meer dan een alfabetische lijst van woorden met verklaringen: het is een degelijk en omvangrijk woordenboek, gemaakt volgens de lexicografische conventies. Zo biedt het grammaticale informatie over bijvoorbeeld het woordgeslacht of de verkleinvorm bij zelfstandige naamwoorden (*pooier-pooiertje*) en over de vervoeging bij werkwoorden (*uitzuipen, zoop uit, heeft uitgezopen*). Het biedt etymologische informatie, niet over de herkomst van de woorden zelf, maar over de doorgaans recentere ‘onbeschaafde’ betekenis (om *varkenskop* te begrijpen helpt de etymologie van *varken* niet veel, maar is het van belang te weten dat het hier gebruikt is *als toonbeeld voor dik, vies en lelijk*). Zeer prijzenswaardig is ook dat er veel vaste verbindingen worden gesignaleerd en er veel citaten worden gegeven, die alle na te zoeken zijn via de bronnenlijst en bovendien op de begeleidende website in een bredere context nagelezen kunnen worden.

Daar komt bij dat de auteurs het woordenboek hebben voorzien van kaderteksten en thematische verzamelingen, die de toegankelijkheid sterk vergroten. De kaderteksten geven een columnachtige en daardoor zeer leesbare uitleg bij een specifiek woordveld, bijvoorbeeld omdat het aantal synoniemen voor een bepaald begrip zo groot is dat alleen kruisverwijzingen niet voldoende zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de talloze aanduidingen voor primaire of secundaire geslachtskenmerken of voor geslachtsgemeenschap. Achterin het boek worden bovendien de meest complexe synoniemen thematisch-alfabetisch geordend, met bijvoorbeeld 243 synoniemen voor het mannelijk geslachtsorgaan, waarbij de gangbare, aan het Latijn ontleende ‘beschaafde’ benaming uiteraard ontbreekt.

Met die grondige lexicografische aanpak zet het *Woordenboek van het Algemeen Onbeschaafd Nederlands* een nieuwe standaard in de beschrijving van de informele woordenschat. Het kan beslist een voorbeeldfunctie hebben voor toekomstige inventarisaties van andere lexicale subdomeinen. Dat blijkt eens te meer uit de inleiding, waarin de auteurs hun lexicografische keuzes op een toegankelijke manier verantwoorden en met treffende voorbeelden illustreren. Ze gaan daarbij ook in op de cruciale vraag wat ‘onbeschaafd’ Nederlands eigenlijk is. Zonder gemakzuchtige lezers te sparen, maar ook zonder terminografisch vertoon, wordt daarbij een

korte en heldere uitleg gegeven van melioratieve en pejoratieve semantische verschuivingen en van eufemismen, metaforiek en metonymie.

De Commissie van voordracht vindt het bovendien zeer te prijzen dat de auteurs ernaar gestreefd hebben woorden te beschrijven uit het hele taalgebied, dat wil zeggen uit het algemeen-Nederlands zoals het gebruikt wordt in Nederland, België en Suriname. Speciale vermelding verdient ook het feit dat de auteurs dit wetenschappelijke lexicografische werk hebben gemaakt als niet-professionele lexicografen. Ten slotte wil de Commissie van voordracht graag opmerken – hoewel het geen criterium was bij de beoordeling – dat het *Woordenboek van het Algemeen Onbeschaafd Nederlands* buitengewoon onderhoudend en vaak zelfs grappig is.

Vanwege de exemplarische beschrijving van een belangrijk, maar nog te weinig bestudeerd lexicaal subdomein, in een mooi uitgegeven, goed ingeleid en glashelder gecomponeerd woordenboek, meent de Commissie van voordracht dat de Kruyskampprijs 2015 ten volle toekomt aan het *Woordenboek van het Algemeen Onbeschaafd Nederlands* van Heidi Aalbrecht en Pyter Wagenaar.